

ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕРМІНІВ У ТЕКСТІ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЮ

Вінницький національний технічний університет, Вінниця

Анотація

У статті розглянуто особливості функціонування економічних термінів у тексті публіцистичного стилю; показано, що значна кількість значень термінів у тексті публіцистичного стилю утворена внаслідок процесів метафоризації та метонімізації; зазначено, що вживання економічної термінології в тексті публіцистичного стилю зумовлене такими екстралінгвістичними чинниками, як цільова спрямованість комунікації, її понятійний зміст і рівень економічних знань учасників комунікації.

***Ключові слова:** економічні терміни, публіцистичний стиль, метафоризація, екстралінгвістичні чинники .*

Abstract

The article deals with the peculiarities of the functioning of economic terms in journalistic style; it is shown that a significant number meaning of terms in the journalistic style are formed as a result of the processes of metaphorization and metonymization; it is noted that the using of economic terminology in journalistic style is due to such extra-linguistic factors as the purpose of communication, its conceptual content and the level of economic knowledge of the communication participants.

***Keywords:** economic terms, journalistic style, metaphorization, extralinguistic factors.*

Сьогодні однією з найбільш актуальних проблем процесу творення термінів є формування економічної терміносистеми, оскільки за останнє десятиріччя економіка зазнала інтенсивного розвитку, спричиненому розширенням зовнішньоекономічних зв'язків України, обміном економічною інформацією між різними країнами, розвитком інформаційних технологій та необхідністю їх оптимального використання.

Вивченню шляхів поповнення економічної терміносистеми присвячено багато досліджень. У працях О. Бортничук і Л. Пастушенко, Л. Івіної, О. Лотки, І. Малиновської, В. Пушкар визначено способи терміноутворення. У роботах А. Грицьків й О. Дуди з'ясовані особливості термінологізації загальноживаної лексики. Особливості функціонування економічної термінології розглянуті у працях В. Іщенко, В. Товстенко, Р. Дмитрасевича та ін.

Відомо, що побутування термінів не обмежується спеціальними текстами первинної сфери функціонування і терміни вживаються й у неспеціальному середовищі, зокрема, у публіцистиці, яка орієнтована водночас на функції впливу і повідомлення [1]. Журналіст повідомляє факти і дає їм оцінку, переконуючи читача у правильності своєї точки зору. Відповідно, залежно від наміру добирають найбільш доцільні для виконання поставленого завдання мовні одиниці, серед яких і терміни. Дослідження функціонування термінологічних одиниць у публіцистичному стилі мовлення є важливим завданням термінознавства.

Нагальною потребою, зумовленою прагненням достовірного зображення реалій сучасного життя, є включення в публіцистичний текст економічної термінології. Проте, як зазначають дослідники, функціональна природа терміна виявляється не лише в тому, що будь-яка лексична одиниця будь-якого різновиду мови, що вживається на позначення науково-технічного поняття, є терміном, а й у тому, що будь-яка термінологічна лексична одиниця, потрапивши в незвичний контекст і втративши зв'язок з відповідною системою науково-технічних чи спеціальних понять, перестає бути терміном. Як наслідок, відбувається процес детермінологізації, або деспеціалізації, який виявляється у здатності термінів поєднуватися із загальноживаними словами в синтаксичному оточенні нетермінологічного контексту [1]. **Мета** нашої статті – виявити особливості функціонування економічних термінів у тексті публіцистичного стилю.

У сучасних текстах публіцистичного стилю часто вживають терміни, що номінують поняття з різних сфер економічних наук, зокрема: 1) економічної: *девальвація, синдикат, картель, імпорт,*

демпінг тощо; 2) фінансової: *фінансувати, субсидіювати, дотувати, асигнувати, аванс, авізо* тощо; 3) ринкових відносин: *сертифікат, кредит, інвестиція* тощо.

Значна кількість значень термінів у публіцистичному стилі утворена внаслідок двох процесів – метафоризації (напр.: *грошовий голод, біржова паніка, інфляційне очікування* тощо) та метонімізації (*грошова одиниця, раунд Кеннеді, закон Еджа, застереження Джейсона* тощо). Визначають декілька основних груп метафоричного використання економічних термінів, хоча ця класифікація є досить умовною. Виділені групи вказують на основні напрямки значеннєвого переносу економічних термінів у процесі їх метафоризації, пов'язані з різними діями, процесами, професійною спрямованістю тощо. Їх об'єднано за ключовою лексемою та приналежністю до частин мови [2]:

1) антропометричний напрям метафоризації: *Хоч як не дивно, а людина, яка по праву носила титул “батько гривні”, не вітав свою “дитину” з днем народження.*

2) метафоризація економічного терміна, зумовлена сполучуваністю з лексикою архітектури та будівництва: *Гривню не випустять із валютного коридору.*

3) військова лексика як джерело метафоризації: *НБУ при потребі готовий підтримати гривню своїми інтервенціями.*

4) поєднання понять медицини та економіки в процесі метафоризації: *Наступним якісним стрибком у розвитку ЗАТ має стати грошова ін'єкція від інвестора.*

5) метафоризація економічної термінології у поєднанні з лексикою побуту: *Великий банк може стати справжнім фінансовим супермаркетом для своїх клієнтів, надаючи їм широкий спектр послуг.*

6) метафоризація економічної термінології при поєднанні зі спортивною лексикою: *Однак безальтернативність НБУ як основного гравця і твердість його курсової політики примусили ринок заспокоїтися.*

7) науково-технічна лексика як джерело метафоризації економічної термінології: *Двигуном емісії нових карток в Україні, як і раніше, залишається укладання договорів на зарплатне обслуговування з корпоративними клієнтами.*

Автори статей у газетах та журналах нерідко використовують терміносполучення, утворені шляхом метафоризації: *акула бізнесу* – бізнесмен, який веде нечесну гру, не вибираючи засобів для досягнення мети; *інфляція з їла гроші* – внаслідок зростання цін грошова маса знецінилася; *фірма отямилася після удару* – повернутися до нормального функціонування після фінансових негараздів; *ринкова ніша* – вільна ділянка ринку товарів та послуг; *гривня витримала атаку* – гривня вистояла в конкуренції з іншими грошовими валютами й зберегла свою вартість; *економічне здоров'я* – добробут держави.

Деякі термінологічні словосполучення можна відносити до фразеологічної системи, розглядаючи як фразеологічні терміноодиниці, що містять у семантиці елементи конотації [3]: *дірки в бюджеті* – недоліки в бюджеті; *акції з голубим корінцем* – акції визнаної фінансової компанії з високим рівнем прибутковості (дивідендів), що мають стабільний попит; *банківський рай* – а) економічна зона, у якій податкове й валютне законодавство, що стосується банків, є ліберальним, б) вигідні умови кредитування; *купівля «на шнурку»* – угода, яка може не відбутися за певних обставин; *невидима рука* – концепція, запроваджена в економічну теорію А. Смітом, згідно з якою кожна людина, прагнучи власної вигоди, в умовах ринкової економіки немовби керується „невидимою рукою” аби в результаті вигоду отримали всі; *мертвий капітал* – капітал, що інвестується в активи, який не бере участі в здійсненні різних видів господарської діяльності; *ламати ціну* – оцінювати що-небудь надто дорого, набагато вище ніж його вартість; *жирний кіт* – а) фінансова фірма, комерційна компанія, яка отримує надприбутки, вдаючись до ризикових і здебільшого авантюричних операцій, б) бізнесмени-наториші й ділки, що одержують великі прибутки завдяки участі в сумнівних комерційних операціях; *зелений шантаж* – а) активне скуповування акцій компанії, яка стає об'єктом спроби поглинання з метою змусити її викупити свої акції за високу ціну, б) викуп компанією власних акцій за високою ціною у фірми, що викупила значний пакет її акцій і погрожує заволодіти компанією; *комірці білі, сірі, сині* – позначення, прийняте у соціології для різних категорій осіб найманої праці; *сліпий брокер* – брокер, який виступає від свого імені й не розкриває імен своїх клієнтів іншим учасникам операцій; *мертвий капітал* – а) цінність, яка не дає прибутку; б) щось, що не знаходить застосування, не дає користі.

Значну групу в економічних терміносполучках формують прикметники на позначення кольору [4]. Практично всі номінації кольорів у системах спеціальної лексики мають переносне значення. Частина таких значень – це результат впливу іншомовних одиниць. Наприклад, сполучення *чорний ринок* є калькою нім. *Schwarzmarkt, сірі дилери* – калька англ. *grey dilers, сірий ринок* – англ. *grey market*

(сполучення з прикметником *сірий* функціонують на позначення напівлегальних осіб, операцій та структур в економіці).

Основними аргументами у вченні про фразеологічність аналітичних термінів є їх стійкість, відтворюваність, семантична цілісність та різний ступінь смислової нерозкладності компонентів. Цілісне значення фразеологізму є результатом тривалого процесу метафоризації, десемантизації компонентів, який може супроводжуватися втратою окремих частин фрази та зміною граматичної структури. Фразеологічні одиниці є оптимальним засобом впливу, послуговуючись яким адресант кодує певну інформацію не лише з метою донесення її до читача (адресата), а й з метою актуалізації його уваги, тому в публіцистичних текстах активно використовуються наявні й створюються нові стійкі словосполучення. Виразальні особливості фразеологізмів ґрунтуються на високому рівні узагальненості значення, на експресивно-емоційній наповненості, наявності яскравої образності, що й зумовлює широкі можливості їх використання в публіцистичному стилі.

У кінці ХХ – на початку ХХІ ст. в публіцистичний стиль активно проникали сленгізми на позначення економічних реалій: «50 «баксів» – за людську голову» («Експрес», 2004, 30 вересня – 7 жовтня); «Коштує не більше 50-100 «зелених» на людину» (СГ, 2003, 28–30 серпня); «Хто накручує ціни?» («Експрес», 2004, 9–16 грудня); «На ринку потрібно крутитися» (МГ, 2003, 7 вересня) та ін. Значною групою сленгу є слова на позначення грошових одиниць.

Отже, на сучасному етапі розвитку української мови спостерігають інтенсивну стилістичну транспозицію економічної термінології [5], сутність якої полягає в переході терміна або термінологічного значення до сфери загальноживаної лексики шляхом зміни спеціального контексту функціонування на неспеціальний. Економічні терміни, використовувані певним стилем мови, відповідають його вимогам й орієнтовані на задоволення його потреб. Інтенсифікації вказаного процесу особливо активно сприяє публіцистичний стиль, в якому вживання економічної термінології зумовлене такими екстралінгвістичними чинниками, як цільова спрямованість комунікації, її понятійний зміст і рівень економічних знань учасників комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Дмитрасевич Р.Я. Функціональні особливості вживання юридичних термінів у текстах газетнопубліцистичного стилю (на матеріалі англійської мови) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/philology/2008/92-79-3.pdf>
2. Винник О. Метафора предметної сутності в економічній термінології / О. Винник // Українська термінологія і сучасність: Збірник наукових праць. – Вип. VI. – К., 2005. – с. 98–100.
3. Товстенко В.Р. Особливості використання економічних термінів у різних стилях мови / В.Р. Товстенко // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія: Філологічні науки (мовознавство). – 2013. – Вип. 5. – С.168–176.
4. Семашко Т.Ф. Особливості семантики та функціонування слів-коловративів в українській фразеології: автореферат дис.... канд. філол. наук: 10.02.01. / Т.Ф. Семанко. – К., 2008. – 20 с.
5. Михайлович О. Термін у неспеціальних мовних практиках (теоретичний аспект проблеми) / О. Михайлович // Українська термінологія і сучасність: Збірник наукових праць. – Вип. VI. – К., 2005. – С. 65–69.

Пустовіт Тетяна Миколаївна – канд. філол. наук, доцент кафедри мовознавства, Вінницький національний технічний університет, e-mail: tetyanatuleneva@gmail.com

Pustovit Tetyana N. – Cand. Sc. (Philology), Associate Professor of Department of Linguistics, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa

Кондратюк Владислав Вадимович – студент групи МВКД-196, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет

Kondratuk Vladislav V. – Faculty of Management and information security, Vinnitsa National Technical University, Vinnitsa